

Ягнич Мар'яна Євгеніївна,
*аспірантка кафедри української та зарубіжної
літератур і методик їх навчання,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка*

ВИВЧЕННЯ ПОЕМИ «КАВКАЗ» Т. ШЕВЧЕНКА ЗАСОБАМИ ІНТЕРМЕДІАЛЬНОГО АНАЛІЗУ

На сучасному етапі центром усієї освітньої системи стає індивідуальність дитини, посилюється увага до особистості учня, його особливих творчих здібностей. Найбільш вагомими засобами формування творчої особистості учня є різні види мистецтва. Це зумовлює необхідність використання комплексної міжмистецької взаємодії у навчальному процесі.

Основи інтеграції суміжних мистецтв на уроках української літератури висвітлено у працях Т. Бугайко та Ф. Бугайко, П. Волинського, Н. Гоголь, С. Жили, Л. Кулінської, В. Неділько, Є. Пасічника, Г. Токмань, Т. Яценко та ін. Їхні дослідження спрямовані на вивчення взаємозв'язків та взаємодії різних мистецьких медіа, зокрема літератури, музики, живопису та кіно у творчості українських письменників.

Властивості різних видів мистецтва – до прикладу, музики, літератури, живопису, кінематографу – завжди взаємодіють між собою. Для того, щоб учні мали змогу систематизувати й зрозуміти ці взаємозв'язки, доцільним вважаємо застосування інтермедіального аналізу на уроках української літератури, який допомагає розділити, детально вивчити всю специфіку та різноманіття мистецьких форм.

У процесі вивчення художнього твору інтермедіальним аналізом важливе місце займає аналітична рефлексія, що «передбачає елементи порівняльного аналізу: літературного оригіналу із його живописними, музичними, театральними, кінематографічними інтерпретаціями, а також класичних і сучасних інтерпретацій між собою» [1, с. 267].

Творчість Т. Шевченка відкриває широкий горизонт для дослідження інтермедіальних зв'язків, що зумовлено масштабами універсального художнього

мислення поета-пророка. У цьому контексті цікавим є вивчення поеми «Кавказ» Т. Шевченка на уроках української літератури в 9 класі за допомогою інтермедіального аналізу.

На етапі підготовки до сприйняття художнього твору (за О. Ісаєвою) учням варто спочатку наголосити, що поема «Кавказ» – це художній твір, де Т. Шевченко інтерпретує образ Прометея, який у світовій культурній традиції є «вічним образом». Він символізує нескореного мученика, людинолюбця, противника деспотії, захисника ідеї, вільної особистості.

Далі, на етапі сприйняття (читання) твору та його первісного осмислення, розпочинаємо аналітичну рефлексію із питань:

- *Який образ виділяється у першій частині поеми «Кавказ»?*
- *Що вам відомо про легендарного героя Прометея?*
- *Чому, на вашу думку, Т. Шевченко використав саме його образ?*
- *Чим відрізняється Прометей Т. Шевченка від міфічного?*

Власне, на етапі аналізу художнього твору, вивчення поеми «Кавказ» Т. Шевченка інтермедіальним аналізом вважаємо ефективним через можливість учнями досліджувати художній твір із різних мистецьких аспектів. Так, учитель може самостійно обрати один із видів аналізу художнього твору, а саме:

- 1) порівняння літературного тексту та його інтерпретацій між собою;
- 2) порівняння літературного тексту із його живописним, музичним, скульптурним втіленням тощо;
- 3) створення власної мистецької інтерпретації на основі оригінального літературного тексту.

Наведемо приклади такого інтермедіального аналізу художнього твору на уроці української літератури до кожного із пропонованих видів.

Так, доцільним є застосування порівняльного аналізу образу Прометея у однойменному вірші Й. Гете та у поемі «Кавказ» Т. Шевченка. Учнім варто поставити такі запитання:

- *Чи читали ви твори авторів, які також використовують цей «вічний образ»? Назвіть автора та твір?*

Тут наголошуємо, що Есхілівську інтепретацію образу Прометея продовжили і збагатили поети багатьох епох: Й. В. Гете, Дж. Н. Г. Байрон, П. Б. Шеллі, Т. Шевченко, І. Франко, Л. Українка, М. Рильський тощо.

- Як ви розумієте образ Прометея у вірші Й. Гете?

- Які відмінності ви вбачаєте у трактуванні цього міфологічного героя німецьким та українським поетами?

- Як ви можете пояснити ці відмінності?

- У чому полягає соціальний та політичний контекст образу Прометея в поезії Т. Шевченка «Кавказ»?

- Як цей образ взаємодіє з історією та боротьбою за свободу?

- Як ви відчуваєте зв'язок між образом Прометея та сучасними соціально-політичними реаліями?

- Які емоції викликав у вас образ Прометея в обох віршах?

Застосовуючи інтермедіальний аналіз можна дослідити, як звуковий супровід поеми впливає на сприйняття твору. Наприклад, прослухавши симфонічну поему О. Скрибіна «Прометей» або «Поема вогню» та сучасну інтерпретацію образу Прометея рок-гурту KARNA у пісні «Прометей» запитати в учнів:

- Як впливає музичний супровід на ваше емоційне сприйняття поеми та образу Прометея?

- Чи відчуваєте ви глибшу звукову взаємодію з текстом?

- У чому ви вбачаєте відмінності сприйняття образу Прометея через музичний контекст симфонії та рок-композиції?

- Які художні засоби стають більш виразними? Назвіть їх.

- Як ви вважаєте, чи можуть звуки впливати на тлумачення тем та символів у поемі, які взаємодіють із музикою?

- Чи допомогло вам прослуховування музичних творів краще зрозуміти образ Прометея?

Особливо цікавою частиною інтермедіального аналізу може стати вивчення ілюстрацій, живопису та скульптур, створених на основі поеми «Кавказ», або

образу Прометея. Наприклад, використавши репродукції картин П. де Комізо «Міф про Прометея», Т. Ромбоутса «Покарання Прометея», О. Грейнера «Прометей», скульптуру Прометея у стилі абстракціонізму, Прометея в університетах КПП (Україна) та Мінью (Португалія) тощо. Учням ставимо наступні запитання:

- *На вашу думку, чи вдається художникам/скульпторам передати те саме емоційне навантаження, що і сам Т. Шевченко у поемі «Кавказ»?*

- *Як ви гадаєте, чи можливо за допомогою образів інших медіа розширити розуміння сюжету та глибини поеми?*

- *Чи допомогли вам репродукції картин та скульптур краще зрозуміти образ Прометея?*

Творцями інтермедіального контенту можуть стати й самі учні. Вчитель може запропонувати створити власні роботи за поемою «Кавказ» Т. Шевченка, наприклад, комікс за сюжетом твору, де взаємодіятимуть медіа живопису й літератури. Так учні стануть активними учасниками навчального процесу, адже замальовуватимуть окремі ідеї, ключові моменти, знаходитимуть точні й прості візуальні символи для явищ літературного твору, а це спричинить до того, що школярі вимушені стати уважними реципієнтами, аналізувати інформацію, виокремлювати головне.

Отже, вивчення поеми «Кавказ» Т. Шевченка інтермедіальним аналізом на уроках української літератури дозволяє глибше розкрити різноманітні аспекти міжмистецької взаємодії. Музичний контекст, візуальні елементи та інші мистецькі форми сприяють кращому розумінню учнями поеми, емоційному відгуку на літературний текст, повнішому осмисленню творчості Т. Шевченка, а також доводять ефективність вивчення художнього твору інтермедіальним аналізом на уроках української літератури.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Костюк О. М. Дослідницький компонент культурологічної практики студентів філологів на кафедрі літератури. *Мистецька освіта: зміст, технології, менеджмент* : зб. наук. пр. Київ: вид-во ТОВ «ТОНАР», 2018. Вип. 12. С. 263-275.